

zoo kan de heer Greshoff erop rekenen, dat althans een gedeelte van zijn collega's litteratoren — zij het dan wat minder publiekelijk! — hem voortaan nooit anders meer zullen kunnen gedenken of vermelden dan als... de blijmoedige!.... Kassian!

H. R.

BOEKBESPREKING.

CYRIEL BUYSSE, *Uleken*, Bussum, C. A. J. van Dishoeck, 1926.

Blijmoedigheid, echte, groote, diepe, men vindt ze bij Cyriel Buysse. Maar als we hem ooit een prijs geven (hij zal er wel niet naar verlangen!) laat het er een zijn voor litterair meesterschap. Volkomen zou hij zulk een prijs — een kompletten eersten — verdienen. Welk een rasschrijver is hij toch, welk een prachtig verteller in de eerste plaats!

„Ik kan het niet laten — ze zullen me op m'n pooten moeten slaan.” Ik-voor-mij kan niet laten deze mij overgebrachte, hem zoo innig typeerende uiting van den onverstoorbaren humorist en menschenbeelder hier te vermelden. Cyriel Buysse kan onbezorgd zijn; wie hém het schrijven zou willen beletten — en zij het ook op wat minder ruwe en onbehouwen wijze dan door hem op „de pooten” te slaan! — dat moet wel de allernaargeestigste aller zuurlingen zijn.

„Uleken” — al kan ik het boek niet rekenen onder de uitnemendste proeven van dit groot en altijd frisch talent — „Uleken” boeit niettemin weer van begin tot einde. De episode alleen al van het zoeken naar Uleken's ouden vader, die in den sneeuwstorm is uitgegaan, stempelt het tot meesterlijke vertelkunst. Maar hoeveel meer is er! Bij sommige diep rustig en ingehouden-geschreven bladzijden heb ik bijzonder genoten en tot mijzelf gezegd: zijn humor verfijnt zich waarachtig nog steeds. Een groot werker, een prachtig mensch!

H. R.

D. TH. JAARSMA, *Juffrouw Dorothea's Late Liefde*, Amsterdam, Maatschappij voor Goede en Goedkoope lectuur, 1926.

Wie eenmaal een zekere gave heeft, maakt meest van elk onderwerp wel iets. Natuurlijk kan dat „iets” zeer betrekkelijk zijn, maar het is meestal zóó dat de criticus er rekening mee dient te houden. Wanneer onze antipathie gewekt is, blijft het toch geboden eerlijk te zijn en het goede of het geslaagde te erkennen. Hoewel de kritiek uitermate subjectief blijft, kunnen wij niet volstaan met het achtelooze gebaar waarmee wij in een gesprek een minder aantrekkelijk onderwerp zouden afweren.

Zoo moeten wij in Jaarsma's werk het goede erkennen, ook al gaat voor ons van deze „Late Liefde” van juffrouw Dorothea geen groote bekoring uit. Zeker, menschkundig is het lang niet slecht, er treft een onmiskenbare gave een mensch, een vrouw in haar gemoedsbewegingen te

volgen. Daarin is het hier en daar bepaald knap, ook misschien niet ongevoelig. Maar het onderwerp is precair. Natuurlijk, elk onderwerp is goed, alles hangt ten slotte van den auteur af. Maar deze late, krampachtige, min of meer weerstrevende, doch veeleer onbeheerschte liefde van een niet jong en maagdelijk wezen moet door een meesterlijke pen tot een zielsdrama worden gemaakt, wil het ons nog boeien.

Doch dat zielige en lachwekkende, dat nog juist niet zielig of lachwekkend genoeg is, deze blinde, primitieve aandrift, niet gesteund door een levensinzicht of door een zaligen waanzin verhevigd, deze trieste genegenheid heeft te veel een muffen en ziekelijken geur rond zich dat het „an-und für sich” kan innemen. Daartoe behoort — zooals ik vaag aanduidde — een zeer groote menschenliefde (meer dan deze litteraire deernis) en een grootscher gezichtsveld (ruimer dan deze „breede opvatting”).

De mentaliteit van dezen schrijver schijnt mij toe iets halfslachtigs te hebben, men wantrouwt soms zijn verhevenheid. Het is of er zoo dadelijk een explosie zal plaats hebben, en men den waren Jaarsma zal ontdekken, een van nature driftig en niet verfijnd wezen.

Behalve dit is er nog iets vreemds. De schrijver betitelt zijn heldin steeds met „Juffrouw Dorothea”. Dat zou in bepaalde omstandigheden een weemoedig en uitzonderlijk beeld kunnen verschèrpen, doordat de betiteling op afstand nemen geleek. Maar de schrijver bereikt dat niet geheel. Eerder wekt deze wijze van ten tooneele voeren iets kunstmatigs, iets kils, iets lachwekkends. Er mankeert dus iets, de schrijver handhaaft zijn stemming niet, hij kan wellicht niet op dezelfde hoogte blijven, toch is deze inzinking niet gemakkelijk ergens aan te wijzen. Eer geloof ik, dat het de geestes-gesteldheid van den schrijver is die zich soms op ondefinieerbare wijze in een niet geheel edele sfeer openbaart.

Stellig was het zijn voornemen, deze vage schimmige figuur — eene juffrouw Dorothea — te doen leven in een krampachtigen hartstocht, een passie te grootsch en te aardsch voor haar kleine persoonlijkheid, in een neiging te verwilderd, te romantisch voor haar stijve verschijning; al deze bedoelingen zijn voelbaar in het werk, maar er heeft den schrijver iets ontbroken, een innerlijk rythme, een bewogen geest.

Zeër zeker is het verloop der geschiedenis, zijn de zich opvolgende gevoelens en stemmingen uitmuntend begrepen (niet uitmuntend weergegeven). Men ziet dat de heer Jaarsma een zeer helder oog heeft voor het proces. Het is zakelijk — als groei en gevoel, als opleven, bloei, verval zeer goed genoteerd. De schrijver echter kan het niet bezielde tot uiting brengen. Het hokt, het breekt, de zinnen zijn zonder bloei, soms zijn ze bepaald hinderlijk leelijk. Zie b.v.: „Het licht bleef in haar lichten”. „De vleugelslag van het geschieden werd niet gehoord”, of wel: „Ze voelde of ze verloren was”, of deze volzin: „Met waarschijnlijkheid, met groote

kans althans van voor haar leven een stijf been", „'t Ging haar zeer terecht aldus, straf volgde op elke zonde." En nu weet ik opeens. 't Zijn als 't ware allemaal notities die de schrijver opgeschreven heeft en uitgewerkt, maar die niet zijn uitgenomen en verwerkt in een bezieling.

En als notities zijn ze zeer goed. Zoo ze toevallig ergens als notities gevonden werden, zou men er groote verwachtingen van koesteren, men zou ze in ieder geval hoogst merkwaardig vinden. Men zou denken: wanneer dit eenmaal in rhythmische zinnen wordt opgebouwd, als het proza wordt gekuischt, de warmte van beheerschte ontroering er aan wordt medegedeeld....

Maar het boek is in den grond koud, ook al geeft het blijk van veel kennis omtrent het menschelijk hart. Het heeft iets bedriegelijks daardoor: een zekeren schijn die de werkelijkheid niet geheel dekt. In een vorige periode zou deze zielkundige ontleding door velen interessant genoemd zijn, maar we zijn er reeds te zeer mee verwend en wenden onze blikken naar een anderen horizont.

J. D. W.

A. ROLAND HOLST, *De wilde Kim*. Bussum, C. A. J. van Dishoeck, 1926.

A. ROLAND HOLST, *De Afspraak*. Bussum, C. A. J. van Dishoeck, 1926.

Niet lang geleden werd in een onzer tijdschriften een felle aanval gedaan op het werk van A. Roland Holst. Men pleegt daar niet zoo bij stil te staan, maar is er eigenlijk wel iets dwazers dan een dergelijke „papieren aanval" op een oeuvre, dat zich reeds eenigermate gevestigd heeft? Of meent men, dat het feit van die vestiging louter op de willekeur van het lot berust? Natuurlijk kan, en zal men niemand het aanranden van reputaties verbieden, maar iets anders is, of men daardoor bereikt hetgeen men bereiken wil; in casu: of men ooit schoonheid (en ook: vermeende schoonheid!) met argumenten heeft weten te vernietigen! Men kan een boek „afmaken", als men zich daartoe geroepen acht; doch men kan nimmer de productie-bron zelf, d.i. het dichterschap, doodelijk treffen, zelfs niet met de scherpste kritische redeneeringen. Schoonheid, hoe gering ook haar aanzien mag zijn, kan alleen door schoonheid worden verslagen. In laatste instantie is elk aesthetisch oordeel relatief (vroeger zeide men: subjectief!). En „in laatste instantie" betreft het zeker, wanneer de kritiek zich regelrecht richt tot de praktische kern der schoonheid: het dichterschap; d.w.z. die onverdeelbare eenheid van persoonlijkheid en tijdgeest, waaruit het werk zijn innerlijken vorm ontvangt. Kritiek, die het dichterschap onthalzen wil, verricht monnikenwerk. Derhalve: indien men het werk van Roland Holst tot in zijn kern „overwinnen"

wil, men beginne met hem in dichterlijk vermogen te evenaren. Andere wapenen keeren zich slechts tegen dengene, die er gebruik van maakt.

Het is eigenaardig op te merken, hoe telkens weer het publiek den dichter aanwrijft, datgene, waaraan het zelf schuldig staat: alsof een magere aarde de in haar wortelende planten zou kunnen beschuldigen van hun niet-gedijen! Concreter: de leegte en de grauwheid, die de monotone motieven uitmaken van het overgrootste deel van het werk van Roland Holst, kan men in strengen zin enkel zichzelf verwijten, want ons leven heeft zijn stem opgeroepen met onverbiddelijke noodwendigheid. En wanneer wij ons ontzetten over die barre wereld van wind en duister, laten wij dan eindelijk eens begrijpen, dat ons niet anders dan een spiegel voorgehouden wordt. En wie zou meenen, dat het stuk slaan van het glas herstel brengt van het eigen geschonden gelaat?!

Maar nog een tweede punt mag hier ter sprake worden gebracht: is de leegte en de grauwheid als beleving wel dezelfde als de leegte en de grauwheid als (aesthetische) verbeelding? En getuigt het niet van een gemis aan artistiek aanvoelings-vermogen, indien men de reële, beleefde leegte niet anders aan te voelen weet dan de in schoonheid verbeelde? Met andere woorden: geeft het werk van Roland Holst niet méér dan zijn welhaast spreekwoordelijk geworden leegte en grauwheid? Om deze vraag bevestigend te kunnen beantwoorden behoeft men slechts zijn dichterlijk credo „De Afspraak” te lezen, wanneer men tenminste niet reeds langs den rechtstreekschen weg, d.w.z. door zijn verzen, tot een bevestiging mocht zijn gekomen. Ge zult dan bemerken, dat deze leegte geen leegte is, maar de schreeuw der leegte om haar vervulling, en gij zult de kiemen dier vervulling ontwaren in haar schoot.

Doch gij moet om der rechtvaardigheidswille nog iets doen: gij moet „De Afspraak” eens vergelijken met Dirk Coster's karakteristiek van den dichter in Nieuwe Geluiden. Eerst uit deze vergelijking zal u tenvolle duidelijk worden, hoe ver het argument beneden de schoonheid blijft enhoe gevaarlijk het is voor een hedendaagsch publiek, dat liever over litteratuur hoort dan dat het zich de moeite (ja waarlijk: de moeite!) geeft tot de werken zelf te gaan. Het essayisme tiert, en dichter na dichter valt eraan ten offer. Niet alleen op een bundel, maar reeds op een enkel vers, storten zich onze onverzadigbare essayisten: sprak „men” na de publicatie van zijn gedicht „De Nederlaag” niet van „een ommekeer in het werk van Roland Holst”! Twee, drie verzen schrijven onze jongsten, daarna beklimmen zij haastig een wankel umpire-stoeltje en „leiden” de match.

Over „De wilde Kim” zelf laat zich nauwelijks iets schrijven. Ik kan niet gelooven aan de absolute noodzakelijkheid van haar verschijnen op dit tijdstip. Haar publicatie lijkt op de een of andere wijze een concessie

te zijn aan den vermeenden bloei onzer poëzie. Zij zou eerder de afsluiting kunnen vormen van Voorbij de Wegen; een op zich zelfstaand geheel is zij zeker niet, zooals het De Belijdenis der Stilte was ten opzichte van zijn voorlaatsten bundel. Dat zij overigens gedichten bevat van bijzondere schoonheid behoeft wel niet te worden vermeld, daartoe heeft zich het dichterschap van Roland Holst te vaak in zijn toenemenden wasdom geopenbaard. Wel treft hier en daar een zekere, schier maniakale, woordbeperking, doch men zal goed doen hieraan geen al te groote beteekenis te hechten. Hoogstens kan men haar een noodzakelijk medegevolg achten van de m.i. vrij geforceerde ontstaanswijze van den geheelen bundel.

R. H.

INA BOUDIER—BAKKER, *Springvloed*. Amsterdam, P. N. van Kampen en Zoon, geen jaartal.

Dat onze vaderlandsche tooneelcritiek niet aan chauvinisme mank gaat, heeft de ontvangst van mevrouw Boudier's jongste tooneelspel wel bewezen. De lankmoedigheid, waarmede zij zoo dikwijls de onbeteekenendste buitenlandsche producten behandelt, vormt wel een pijnlijk scherp contrast met de wel wat al te conscientieuse wijze, waarop zij over het algemeen dit oorspronkelijk Nederlandsch werk heeft beoordeeld. Zeker, niemand die het stuk gezien heeft, zal kunnen ontkennen, dat het fouten heeft, dat met name het slot — in menig opzicht de quintessens van het geheel — „litteratuur” gebleven is, dus: onspeelbaar. Maar een andere vraag is, of hieraan niets te verhelpen ware geweest, of met een andere, moderner georiënteerde regie niet een resultaat had kunnen worden bereikt, meer in overeenstemming met de diepste intenties van de schrijfster dan thans ongetwijfeld het geval was. Maar misschien ontdekt over eenige jaren, als de Blanke Ballast-epidemie heeft uitgewoed, een tooneeldirecteur nog wel eens, dat er in dit werk een uitstekend tooneelstuk verborgen ligt.

R. H.

FREDERIK BLOEMINK, *Liefde's Daemon*. Leiden, A. W. Sijthoff's Uitgevers Maatschappij, geen jaartal.

Het tooneelspel van den heer Bloemink schijnt voor niet al te onbedreven dilettanten een zeer bruikbaar stuk. Ik kan niet bevroeden, of de auteur hogere aspiraties heeft gehad, maar ik hoop het niet: wij kunnen een tooneelschrijver van dit genre werk immers best gebruiken; maar al te vaak worden wij nog vergast op allerhande geïmporteerde draken. En een draak is dit stuk zeker niet, al is het weleens wat héél erg sentimenteel.

R. H.